

Myyttiset ja historialliset menneisyydet

K a r i n a L u k i n

A.G. Podekrat vieraili Barentsinmerellä sijaitsevalla Kolgujevin saarella vuosien 1931–1933 aikana. Hänen tarkoituksenaan oli kartoittaa saarella asuvien nenetsien elinkeinoja ja kommunistisen talouden kehitystä. Matkojen jälkeen julkaisemassa artikkelissaan Podekrat pohti talouden kehittymisen esteiden ja mahdollisuuksien lisäksi myös Kolgujevin nenetsien riiston historiaa ja julkaisi muistiinpanemansa kertomuksen, jonka mukaan Kolgujeville asetui ensimmäisenä Uljana-niminen nainen. Tämä nenetsinainen lapsineen ajautui jäälautalla saarelle Kaninin niemimaalta ja pyysi venäläisiä pomoripyytäjiä kutsumaan Kolgujeville lisää nenetsejä, sillä ”saarella ei ole venäläisiä johtajia, mutta paljon jäkälää” (Podekrat 1936, 73). Vastaavanlaisia kertomuksia kuuli myös ukrainalainen taiteilija Ada Rybatšuk viettäessään Kolgujevillä useita vuosia 1950-luvun lopulla:

”... Ja yksi nainen eksyi pyryssä raidosta, ajautui jälle ja jäälautta ajautui saarelle. Hän ei löytänyt ketään ja eli koko talven yksin. Miten? Ja entä porot? Tappoi ja söi. Naisethan aina säilyttävät mukanaan tuolta, reessä oli lastuja ja niin vain eli yksin. Koko yön. Tapasi ihmisiä vasta keväällä. Ja sitten jäi meidän luoksemme asumaan. Kuka? No, kyllä sinä hänet tiedät. Vaermi-hada.” Saarelaiset

kertovat näistä tapahtumista kuin he kaikki olisivat iästä riippumatta [...] itse keväällä tavanneet tämän naisen, joka eli läpi talven – yön – lumen hämärässä. Tundralla uutiset eivät vanhene. Varovasti ne kuljetetaan kodasta kotaan, varoen säilytetään. Saarelaisilla on oma aikakäsityksensä; aika laskeaan toisin. Tietenkin he virallisesti käyttävät eurooppalaisia käsitteitä, mutta vain virallisesti. He jakavat vuodenajat toisin, heidän kuukausien nimensä ja käsityksensä eroavat jonkin verran meidän käsityksistämme. (Rybatšuk 1967, 62–64.)

Tällaiset muistelut ovat muodostaneet Kolgujevin menneisyyttä purkavissa teksteissä niin sanotusti varhaisimmat tiedot saaren asuttamisesta. Niiden suhde länsimaiseen, akateemiseen historiankirjoitukseen ei ole yksiselitteinen, kuten Rybatšukin huomioi. Muistelut muodostavat kuitenkin keskeisen osan nenetsien historiatietoisuutta ja käsitystä siitä, minkälaisiin henkilöihin ja tapahtumiin saaren asuttaminen pohjautuu. Nenetsien muistelut rakentuvat suhteessa nenetsille tyypillisiin muistamisen tapoihin. Vaikka niitä on kuljetettu kodasta kotaan varoen, niitä on myös muokattu matkojen ja kerrontatapah- tumien aikana. Tarkastelen tässä artikkelissa, miten muistelijat siirtävät muistoja sekä aiempiin muistelijoihin ja muistelutapoihin että nykyisiin menneisyyden kerronnan keinoihin viitaten. Pohdin, minkälaisiin nenetsinkielellä esitettäviiin genreihin itse keräämäni venäjänkieliset muistelut voidaan palauttaa ja mitä se merkitsee muisteltavan ajan suhteen. Pureudun niin ikään käsityksiin siitä, keitä ensimmäiset Kolgujevin nenetsit olivat ja miten he saarelle tulivat ja osoitan, että tutkijana esittämäni kysymykset

ovat tuottaneet historialle myyttiset kehykset.

Artikkeli perustuu omiin kenttätöihini Kolgujevin nenetsien parissa vuosien 2000–2005 aikana. Aineiston keruun aikana Kolgujevin nenetsit asuivat neuvostoaikana rakentuneessa asutuskeskuksessa, Bugrinossa, joka sijaitsee saaren eteläkärjessä. He muodostavat tyypillisen Neuvostoliiton jälkeisen pohjoisen yhteisön siinä mielessä, että huolimatta ihmisten keskittymisestä pieneen asutuskeskukseen, heidän katseensa tuntuvat suuntautuvan toisaalle, toisin sanottuna Bugrinon pohjoispuolen tundraan (Rethmann 2001, 14; myös Grant 1995, 92–93, 124–133; Anderson 2000, 55–62). Tundra on metsästyksen, kalastuksen, keräilyn ja vapaa-ajan maisema; se on myös enää vähemmistön ammattina harjoittaman poronhoidon maisema. Tundralle sijoitetaan kerrontaa ja muistelua, jota olen kenttätöiden aikana kerännyt. Lähtökohtaisesti puhe on toiminut vastauksena esittämiini kysymyksiin Kolgujevin historiasta, mutta se kertoo myös keskeisistä paikoista. Paikka onkin kiistämättä yksi kerronnan yleisistä kiinnostavista (esim. Siikala 1998; Glassie 1982, 664–665; Gelo 1994). Myös muistot kiinnittyvät mieluusti paikkoihin ja usein erityisesti tiettyihin paikkoihin tai maisemiin, paikkojen muodostamiin kokonaisuuksiin.

Menneisyyden rannikko

Ensimmäiset nenetsit saapuivat pysyvästi Kolgujeville mitä todennäköisimmin 1700-luvun puolivälin jälkeen, mutta valtaosa nenetsiperheistä on muuttanut saarelle vasta 1800-luvun kuluessa. Saaren asutushistoriasta ei ole olemassa varsinaisia kirjallisia lähteitä, sillä varhaisimmat venäläistekstitkin perustuvat paikallisten suullisiin tietoihin eli muisteluihin. Sekä näiden muisteluiden että 1800-luvun merenkulkijoiden havaintojen perusteella nenetsit ovat muuttaneet Kolgujeville yhtäältä hoitaakseen poroja, toisaalta kaupatakseen niin poronhoidon kuin metsästyksenkin tuotteita kesäisin saarelle saapuvien venäläisten pomoripyötyäjien ja -kauppiaiden kanssa¹. Kauppasuhteet ovat ajan myötä muuntuneet kiinteiksi ystävyys- ja osittain

sukulaisuussuhteiksi. Osa niistä on perustunut työsuhteeseen: nenetsit ovat paimentaneet pomorien poroja ja tällä tavalla ostaneet itselleen mahdollisuuden jatkaa elämää tundralla. Jotkin perheet ovat olleet itsenäisiä suurporonhoitajia, jotka ovat käyneet kauppaa sekä köyhempien ja enemmän metsästäneiden nenetsien että saarelle venäläisiä kulutustarvikkeita tuoneiden pomorien kanssa.

Kolgujevin nenetsien yhteisöllisyys rakentuu muistelussa pitkälti suhteessa pomorikauppiaisiin, mutta myös venäläisiin vanhauskoiisiin, joiden yritys elää saarella kariutui muisteluiden mukaan keripukkiin. Venäläisten Kolgujevkuvausten ja nenetsien muisteluiden välillä on jännite, joka sijoittuu tietyille paikoille, rannikon ja sisämaan välille, ja ennen kaikkea erilaisten näkökulmien välille. Kun venäläisten Kolgujevkuvauksia lukee ristiin ja rinnan nenetsien venäläiskuvausten kanssa, tiettyihin paikkoihin ja aikoihin tiivistyvät jännitteet luovat saarelle vuorovaikutuksen paikkoja. Nämä paikat ovat keskeisiä tämän päivän muistelussa, mutta myös venäläisten kuvauksissa: niissä venäläiset ja nenetsit ovat kohdanneet, käyneet kauppaa, sopineet tulevista vuosista, solmineet suhteita ja vaihtaneet näkemyksiään. Vaikka venäläisten ja nenetsien kohtaavat tarinat Kolgujevillä tapahtuvat samoissa fyysisissä paikoissa, ne sijoittuvat täysin eri maisemiin. Venäläisten tekstit kuvaavat pääosin saaren rannikkoja ja kaupppaikoja mereltä. Näissä kuvauksissa korostetaan, miten pitkään pomorit ovat käyneet Kolgujevillä, miten hyvin he tuntevat sen ja miten sankarillisia he ovat vieraillessaan kaukaisilla, karuilla ja autioilla saarilla. Nenetsien muistelut hajaantuvat koko saaren alueelle ja niihin maisemiin, joissa paimentolaisporonhoidon arkea on eletty ja koettu. Kun nenetsit muistelevat kaupankäyntiä, he muistelevat sitä näistä maisemista käsin.

Muistelussa on aina kyse todenperäisyydestä, mutta kuten useat muistitietotutkijat ovat todenneet, muistelun keskiö on toisenlaisissa totuuksissa kuin esimerkiksi akateemisen historiankirjoituksen (Vansina 1985; Tonkin 1992, 83–96; Fingerroos 2004, 92–93; Heimo 2010, 16–19).

Muistelun ei tarvitse olla referentiaalisesti täsmällistä, mutta sen on sijoitettava yhteisön kerronnan ja muistelun konteksteihin niin, että se on kuulijoille ymmärrettävää ja merkityksellistä. Tarkastelen muisteluja yhtenä tapana kertoa ja korostan, että muisteluissa menneisyys luodaan kertomusmaailmaksi (Young 1987). Sen sijaan että muistelut perustuisivat menneisyyden tapahtumille, näen niiden viittaavaan menneisiin muisteluihin, muihin yhteisöllisiin muistelun tapoihin ja näiden kertomusmaailmoin. Muistelut siis rakentavat menneisyyden kertomusmaailmoja, jotka ovat moninaisia, muistelijasta ja muisteluajasta ja -paikasta riippuvaisia (Young 1987, 197–199.).

Muisteluja tarkastellessa on myös kiinnitettävä huomiota siihen, millaisista ajoista ne kertovat (Siikala 1989). Anna-Leena Siikala erottaa myyttisen historian paikallishistoriasta, joka ”välittyy yleensä suusta suuhun kulkevien lyhyiden kertomusten, tarinoiden, muodossa. Se on verraten altista muutoksille, raja huhuihin ja juuruihin ei ole useinkaan jyrkkä.” (Siikala 1992, 145). Myyttinen historia taas kertoo yhteisön historiatietoisuuden varhaisimmista, perusluonteisen tärkeistä asioista ja tapahtuu tuon- ja tämänpuoleisen välimaastossa (emt.). Muistelijoiden tapa kehystää kerrontaansa antaa vihjeitä siitä, minkälaisista ajoista he kertovat. Kehykset eivät ole suoraan kertomuksista kuuluttavissa tai luettavissa, vaan niihin liittyy aina tulkintaa. Kertojat käyttävät kehyksiä kahdella tavalla. Yhtäältä niiden avulla rajataan kertomus tai muistelu puheen virrasta erottuvaksi tapahtumaksi. Toisaalta kehykset luonnehtivat myös itse kerronnan tapahtumia, jolloin kerrottu voi arvottua esimerkiksi todelliseksi, kuvitteelliseksi, myyttiseksi tai historialliseksi. (Young 1987, 21.)

Vaikka myytti ja historia kehystyvät muistelussa ja kerronnassa toisin, molemmat menneisyyden kertomisen tavat ovat osa yhteisöllistä historiatietoisuutta ja elävät vuorovaikutuksessa sekä toistensa että muiden kertomisen tapojen kanssa. Muisteluiden menneisyyden kertomusmaailmat ovat kuitenkin toisenlaisessa suhteessa yhteisöön: ne luovat jatkumoa, kun taas myyt-

tiset kertomusmaailmat perustuvat myyttisen ja tämän päivän vertaamiselle. Historiaa ja myyttiä ei tule kuitenkaan nähdä toistensa vastakohtina, vaan erilaisina ja eriarvoisina strategioina kertoa yhteisön menneisyydestä. (Hastrup 1987; Sahlins 1985.)

Alkuperäiset Kolgujevin nenetsit

Kenttätöissä kysymyksiini siitä, milloin Kolgujeville on saavuttu, mistä ja miksi on vastattu sisällöllisesti rannikolle ja kauppaan liittyvin teemoin. Asutushistoria kiinnittyy kaupankäyntiin, ja kaupankäynti tapahtui rannikolla. Tämä muistelu on perhe- tai sukukeskeistä: se kertoo milloin, miten ja kenen kauppiaan matkassa kunkin suvun ensimmäinen nenetsi on tullut saarelle. Se Kolgujev, jolle nenetsit saapuivat, esiintyy muisteluissa tundrana, jossa oli paljon riistaa, tai tuoreena maana, jossa esi-isät pystyivät elämään ilman porojakin.

Kysymykseen, milloin *ensimmäiset* nenetsit saapuivat Kolgujeville, olen saanut kahdenlaisia vastauksia. Suurin osa ihmisistä ei ole kyennyt vastaamaan ja on ohjannut minut suoraan niin sanottujen tunnettujen perinteentaitajien luokse. Näiden vastaus taas on ollut kertomus kahdesta saaren vastakkaisilla puolilla asuneesta perheestä. Kertomusten sisällöt vaihtelevat, ne sijoittuvat eri paikkoihin, ja niiden aikakehykset ovat erilaisia: niitä yhdistää ainoastaan kahden perheen ja saaren vastakkaisilla rannoilla asumisen teemat. Kerrontatilanteet ovat olleet omituisia, vaivaantuneita hetkiä, joiden aikana olen ihmetellyt, miksei kerronta tunnu toimivan. Vuonna 2000 minulle kerrottu historia on kertomuksena ehein ja uskottavin. Se on osa ensimmäistä haastatteluani tämän informantin kanssa. Olin tuolloin nuori opiskelija ja miehelle täysin tuntematon, ja hän on kokonaisuudessaan arvioinut tietoni niin nenetseistä kuin Kolgujevistäkin sangen vähäiseksi. En ollutkaan vielä perehtynyt saaren historiaan. Lisäksi venäjän kielen taitoni oli heikko. Mies tarinoi haastattelun aikana vapautuneesti ja hyvin paljon omista lähtökohdistaan. Kertoja johdattaa menneisyyteen oman

sukunsa ja sukupolvien kautta ja sanoo olevansa viidettä saarella elävää sukupolvea:

KL: No tiedätkö, koska nenetsit tulivat tänne?

I: Ooo, se oli kauan sitten. No, monennettako sukupolvea olen? Minä siis olen viidettä sukupolvea minä. Viidettä, olen viidettä sukupolvea. Siis jos lasketaan. Viidettä sukupolvea ja ennen sitä oli ainoastaan, kaikki olivat tuotuja, kaksi perhettä. Tuotiin kaksi perhettä, ensimmäinen asutettiin tuonne länteen. Siis metsästämään, toivat vähän poroja heidän mukanaan. Poroja, jotta voisi kulkea, liikkua paikasta toiseen ja metsästää siitä, mitä se joka toi, siis hänelle vaihdossa antaa. Hän myy sille kaikkea, aseita ja ylipäätänsä, elintarvikkeita ja. Mitä täällä ei ole. Ja toinen tuonne itään, missä on öljynporausasema, sinne asutettiin toinen perhe. Ja sitten toisena kesänä se, toisen perheen luokse tuli sitten niitä merirosvoja, jota voi pelata, merirosvoja. Rantautuivat aluksella länteen ja näkivät että siellä on eläviä. Ja silloin he asuivat kumpareissa. Tiedätkö, mikä on kumpare?

KL: E-hm?

I: Maahan tehtyjä kumpareita. Niin kuin maan sisään tehtyjä. Kumpareita.

KL: Aa, nyt tiedän.

I: Sellaisissa asuivat. Yksi perhe, no näkevät että ihmisiä tulee, mies sanoo jotain. Sanoo hänelle [vaimolle], ota lapset ja siis antaa porot, katso kaukaa, sanoo, ajavatko minua takaa vai tappavatko minut. Ja lähde tuonne itään, löydät sieltä heidät. Ja he ovat olleet siellä kauan. Sitten, no, he. Niin oli, olivat merirosvoja. Hän kumpareensa ympärillä juoksi, juoksi, saivat hänet kiinni ja tappoivat. Ja he ottivat kaiken, mitä hänellä oli ja lähtivät pois. Sitten vaimo saapui ja katsoi kaikkialle. He eivät olleet jättäneet mitään, olivat rikkoneet kaiken, asumuksensa. Hänen piti mennä sinne itään, missä nämä sitten, missä myös rannikolla asuivat, siellä Pestšanka-joen suulla. He lähtivät sinne. Lähtivät, ja sitten jokin, piru sitä tietää, sanovat, että olisi ollut Vanton [?] jälkeen, olisivat kuolleet. Jonkinlainen nälkävuosi oli näemmä, nälkä- tai piru sitä tietää, kuolivat. (01.11.2000.)

Mies kehystää kertomuksen historialliseksi si-

joittaen itsensä osaksi sukupolvien ketjua, joiden alkupäässä on ”kaksi tuotua perhettä” (Hastrup 1987, 263). Nenetsit on tämän kertomuksen mukaan tuotu saarelle, ja kuljettajien kanssa on sovittu metsästyssaaliiden vaihtamisesta saarella tarvittaviin tavaroihin. Kertomuksen ihmiset eivät muistuta nykyisiä nenetsejä, sillä heillä on vain vähän poroja ja he ovat pääasiassa metsästäjiä, jotka asuvat maakuopissa tai kumpareissa. Muistelun alussa alkuperäisten perheiden kuvataan asettuneen kahden puolen saarta, joten kertomusmaailma sijoittuu Kolgujeville. Merirosvot hyökkäsivät lännessä asuvan perheen asumispaikkaan. Mies viittaa pelaamisella 2000-luvun alussa bugrinolaisten lasten parissa suosittuihin konsolipeleihin. Näin kerrontatilanteen arkitodellisuus tunkeutuu selittämään kertomusmaailman todellisuutta. Kertomuksessa perheen pää lähettää vaimonsa ja lapsensa toisella puolen asuvan perheen luo ja opastaa vaimoa katsomaan kaukaa, miten hänelle käy. Vaimo palaa myöhemmin paikalle ja löytää kaiken tuhottuna. Kertomuksen loppu on epäselvä: vaimo menee lapsineen Pestšanka-joelle, saaren toiselle rannalle, ja kertoja toteaa kaikkien saarella asuneiden kuolleen.

Sain samaan kysymykseeni useita vastauksia, ja kiinnitin alun perin huomiota vastausten toisistaan poikkeaviin yksityiskohtiin. Näin on käynyt etenkin myöhemmissä haastatteluisissa, jotka ovat kaikki vuodelta 2004. Olin tuolloin jo perehtynyt Kolgujevin historiaan kirjallisuuden ja arkistomateriaalien avulla, keskustellut niistä kolgujevilaisten kanssa ja myös toimittanut Kolgujevista kertovia kirjoja ja arkistomuistiinpanoja saarelaisten saataville. Epäilemättä tiesin saaresta jo jotain enemmän kuin haastattelemani miehet. He olivat myös arvioineet tiedonintressini uudesta näkökulmasta: sekä kysymykseni että tietoni viittasivat länsimaiseen historialliseen tietokäsitykseen. Tämä näkyy miesten kerronnassa. Miehet ovat koettaneet soveltaa tietämystänsä saaren historiasta kysymyksiini, joiden ovat ymmärtäneet hakevan selkoa länsimaisen historiakäsityksen kautta. Vuonna 2004 nenetsimies kertoi ensimmäisistä nenetseistä

täysin toisenlaisissa kehyksissä:

I: Ensimmäiset ihmiset saapuivat suurin piirtein, isoisien, esi-isien, isien kertoman mukaan, 1900, ei 1300-luvulla.

KL: Keitä he olivat? Nenetsejä vai...

I: He olivat nenetsejä. 1300-luvulla. Heidät asetettiin kahdelle paikalle. Toiset länteen, ensimmäiset itään. On sellainen joki kuin Jaljikoj. Nyt sen nimi on Velikaja. Jaljikoj on todennäköisesti Velikajan kanssa sama joki. Velikaja on ikään kuin venäläinen nimitys. [...] Tällä Jaljikojlla ei ole mitään tekemistä Velikajan, pituuden kanssa. Jaljikoj on toinen sana, myöhemmin vain nimettiin väärin. Jaljikoj tarkoittaa mäkiä, loistavia, lumisia, joilta lumi tippuu aikaisin. Ja siksi nimettiin Jaljikajaksi, kirkas joki. Ja siis ensimmäiset asutettiin Jaljikajalle, toiset Gubistajalle. Tarkalleen ottaen se ei ole Gubistaja vaan Krivaja, Krivajan suulle rantautuivat. Niinä vuosina, 1300-luvulla, isoisän, isoisien kertomusten mukaan. Ja niin se onkin, he kaikki kertovat niin: isoisä, isoisän isä ja vielä isänsäkin. Ja keitä tuli. Hmm. Ensimmäinen oli kerrotun mukaan Kanjukov. Ja toiset tulivat, en osaa tarkalleen sanoa. Unohdin olivatko he Ardejeveja vai Soboleveja. Joko Ardejeveja tai Soboleveja. En muista tarkkaan. Melko varmaan Ardejeveja.

KL: Ja kuka heidät toi tänne?

I: He tulivat itse jotenkin, sitä ei kerrota, veneillä, pienillä, avonaisilla veneillä. Puhuttiin vielä niin, että tuli vielä enemmän. 1500-luvulla. Täällä ei ollut poroja, ei ollut lainkaan poroja. Sittemmin tuotiin. (02.03.2004.)

Mies asettaa ensimmäisen perheen saapumisen historiallisen ajanlaskun, vuosilukujen ja -satojen kehyksiin, mitä kukaan muu haastattelumistani henkilöistä ei ole tehnyt. Lisäksi hän toistaa esimerkiksi akateemisen historiankirjoituksen perspektiivistä täysin mahdottomia vuosilukuja. 1300-luvulla nenetsit kyllä elivät Uralin länsipuolella sijaitsevilla tundrilla, mutta mikään dokumentti ei sijoita heitä Kolgujeville. Toisaalta nenetsien oma käsitys saaren menneisyydestä ei ulotu kenenkään muiden tietojen

mukaan 1300-luvulle. Edellisestä esimerkistä poiketen mies asettaa perheet saarella täysin toisiin paikkoihin. Velikaja-joen suu on huomattavasti Pestšankaa pohjoisempaan, kun taas Gubistaja ja Krivaja ovat Vaskinan suusta luoteeseen. Yksityiskohtien samoin kuin sukunimien erilaisuus on huomiota herättävää, mutta en alun alkaen kiinnittänyt siihen kovin suurta huomiota, koska tällaisten yksityiskohtien muuttuminen on kertomuserinteessä sinänsä tavanomaista. Myöhemmin samassa haastattelussa mies toistaa hämmäntävällä tavalla muita pikkuseikkoja, jotka ovat yhteneväisiä muiden haastattelujen yksityiskohtien kanssa: ensimmäiset nenetsit elivät metsästäen, riistaa oli paljon, ”maa oli tuore”, ihmiset asuivat mäissä tai kuopissa, joiden ovet ovat kasvaneet umpeen. Eniten huomiota herättävät yhtäältä vuosilukuihin, toisaalta paikannimiin juuttuminen ja ylipäätään niiden esiintyminen. Jaljikaja ja myöhemmin haastattelussa esiin tuleva kumpare Parhej eivät ole tulleet ennen tai jälkeen haastattelun koskaan esiin. Ne tuntuvat olevan täysin keksittyjä paikannimiä ja asettuvat vastakkain muistelussa mainittujen Velikajan ja Gubistajan kanssa. Ne taas ovat paikannimiä, joille ei ole löytynyt tundranenetsinkielisiä vastineita.

Jättiläisten jäljillä

Kertomukset avautuivat itselleni vasta luettuani Vasili Golovanovin julkaiseman kertomuksen. Se on talletettu samalta mieheltä kuin tämän artikkelin ensimmäinen esimerkki. Golovanov on moskovalainen toimittaja, joka on vierailut Kolgujevillä useasti ja julkaissut matkoistaan omaelämäkerrallisen kirjan *Ostrov* (2002). Esseenkaltaisille luvuille rakentuva kirja sisältää myös lukuisia nenetsien muisteluita ja kerrontaa. Golovanovin kirjansa liiteosassa julkaisema kertomus vahvistaa käsitykseni kerronnan hämmäntävyyden syistä: siitä, että miehet ovat kehystäneet myytin muisteluksi tai muistelun myytiksi. Myös Golovanov on kysynyt haasteltavaltaan ensimmäisistä nenetseistä. Hän on otsikoinut kertomuksen *Pervonatsalnye nentsy*,

alkuperäiset nenetsit:

Alun perin oli vain kaksi perhettä. Tänne tuotuja. Sittemmin alettiin tuoda, mutta pikku hiljaa. Ensimmäinen oli Hentezi (Hentyzejski) ja toinen oli kai Lyhy, mutta en muista tarkkaan, en halua valehdella. Toiset tuotiin Vaskinalle, Vaskinan suulle. Ensimmäiset tuotiin Pestšankan suulle. Siellä oleva kumpu on heidän. Toisillakin oli kumpare, mutta tutkimusretkikunta näemmä rikoi sen. Se oli Soldatovin retkikunta kauan aikaa sitten. Joskus [19]50-luvulla. Se [retkikunta], joka rakensi torneja, topografeja. Heillä oli merkki siellä. Näemmä kumpu rikottiin tai piru tietää...

Ne alkuperäiset nenetsit, jotka asuivat Vaskinalla, odottivat alustaan. Heillä oli saalista. Silloin saaliit olivat valtavia; naaleja oli niin paljon kuin vain halusit. Porojakin oli muutama: varmasti heidät tuotiin porojen kanssa. Ehkä parisenkymmentä, no kulkutarpeiksi. Ja maa oli poroille erittäin hyvä, tallomaton. Maa oli uutta. Maa oli kaunis... Ja niin hän näkee, että Vaskinalle tulee ihmisiä. Hän tunsii, sanoi vaimolle – hänellä oli myös poika – mene kauemmas kaiken varalta... Jos he eivät ole meitä, juoksen karkuun, juoksen kumpareen ympäri. Jos tappavat, mene itään rantaa pitkin, ota porot itsellesi ja löydät toiset Pestšankalta. Sanot, että minut tapettiin. Ja jos ovat meikäläisiä, eivät koske. Hän pelkäsi: heitä oli varmaankin neuvottu, kun tuotiin. Tiesivät varmaankin. Ja hän varmaan tunsii purjealuksensa. Ennen oli varmaan paljon merirosvoja. Ja niin vaimo katsoi sivusta ja kaukaa, ehkä Pokojnitskajan puroilta. Pitivät ehkä porot kuopassa tai notkelmassa huomaamatta, jotta voisivat tarpeen vaatiessa paeta. Hänen miehensä tapettiin hänen silmiensä edessä. Katsoi kauan, katsoi. Ne lähtivät. Kun alus oli mennyt, hän kävi katsomassa: kaikki oli varastettu, yhtään mitään ei ollut jätetty. Ja hän lähti sinne itään, Pestšankan suulle. Kumpare vain jäi. Sielläkin oli perhe ja he kertoivat tästä. Ja sitten saapui, tuotiin Horsjudbej. Hän oli varmaankin iso-iso-isäni. Raavas mies. Hän oli varmaan jättiläinen. Häntä kutsuttiin jättiläis-*horiksi*; se oli hänen lisänimensä. Ehkä näyttäytyi tuonpuoleisessa, ehkä oli tunnettu metsästäjä, ei antautunut kenellekään. Kädet olivat

vahvat kuin talonpojan. Sellaisia nenetsin käsiä ei ollut samanlaisia, sanoo isoisa. Ja sitten hänet tuotiin tänne, ehkä joku isäntä asutti porojen kanssa... Isoisa kertoi isoisoisästä: kun judattiin ensikerran, sanoo, kodat purettiin, puolet kuljetettiin poroilla ja puolet hän veti itse, vedettiin. Varmaankin näistä poroista syntyivät kaikki [saaren] porot... Näistä pienepienistä poroista. Vaikka jälkien perusteella, sanotaan, olisi ollut jopa peuroja. Jonkinlaisia suuria sarvia löydettiin. Varmaankin olivat kuolleet iljankokelillä. Että niitä ei kukaan nähnyt, ainoastaan jälkiä. Sitten tuotiin vielä jokin perhe. Ja tästä kaikki lähti. Poroja oli vähän; riistaa oli paljon. Mistä tuotiin? Sekä isoisan että isän kasvot eivät olleet lainkaan nenetsikasvot. Hän oli vaalea. Vaalea ja punatukkainen. Minusta on tullut vähän musta, mutta lapsuudessani olin vaalea. Vuoteen [19]48 olin vaalea, hiukset ihan vaaleat, ruskeat. Ja isoisällä, Ivan Vasiljevitsš Purpejlla, ”ruosteisella” pää oli kokonaan kalju kuin kananmuna. (Golovanov 2002, 393–395.)

Katkelma alkaa teemalla kahdesta perheestä: perheiden nimet ovat taas edellisistä poikkeavat. Hentezi viitanee tundranenetsin sukunimeen Hetanzji. Suku polveutuu Euroopan puoleisista metsänenetseistä. Lyhy taas viittaa nimeen Lehe, joka on jo lähes käytöstä poistunut Euroopan puolella asuvien nenetsien sukunimi. (Homitsš 1976, 105, 110.) Kertoja juuttuu yllä olevan toisen esimerkin muistelijan tavoin konkretisoimaan saarelle muuttaneiden perheiden asettumispaikkoja Kolgujevillä olevien kumpareiden ja maakuoppien suuntaan. Hän myös muistuttaa, että toinen maakuopista on melko varmasti topografien tuhoama. Muistelija siirtyy kertomaan perheen kohtalosta kommentoiden vielä heidän asuttamansa maan kauneutta ja hyvyyttä. Riistan runsaus liittyy tähän kiinteästi. Hän toistaa perheen ryöstön ja pakenemisen teeman kuten ensimmäisessä esimerkkitatkelmassa: vaimo ja lapsi todistavat perheen isän kuoleman ja lähtevät itäiselle asumapaikalle. Merirosvot varastavat kaiken. Golovanovin katkelmassa kertoja koettaa konkretisoida myös vaimon piilopaikan Kolgujevin paikoille, Pokojnitskaja-purolle,

joka on lähellä Vaskina-jokea. Kun kertoja alkaa kertoa Horsjudbeijsta, jonka sananmukainen käänös on 'porohärkäjätiläinen', hän siirtyy jo toisen kertomusteeman pariin. Muistelija kertoo, että hänen isoisästään olisi käytetty sellaista lisänimeä. Isoisän ulkonäkö on ollut nenetseistä poikkeava monin tavoin, mihin tundra-nenetsinkielinen lisänimi viittaa; se voidaan suomentaa 'ruosteiseksi'.

Edellä esitetyissä kertomuksissa kertojat rakentavat kahdenlaisia ajallisia kehyksiä ensimmäisten nenetsien saapumiselle tai heidän elämälleen Kolgujevilla. Ensimmäisessä ja toisessa esimerkissä kehykset pyrkivät asettumaan ajanlaskuun, joka ulottuu meidän aikoihimme asti. Kertojat luovat menneen ja nykyisen välille metonymian suhteen ja näyttäisivät näin rakentavan muistelua. Ensimmäisessä esimerkissä kertoja tekee sen laskemalla sukupolvia ja asettamalla ensimmäiset nenetsit viiden sukupolven päähän. Toisessa esimerkissä kertoja tuo esiin vuosilukuja, jotka ovat todella kaukana: 1300- ja 1500-luvut ovat vuosisatojen takana. Kaikkien kertomusten yleisempi aikakehyks on kuitenkin "kauan sitten" tai "hyvin kauan sitten". Kaukaiset vuosisadat, mutta myös neljännen esimerkin ilmaisu *pervonatšalnyje*, alkuperäiset, on keino viitata kaukaiseen menneisyyteen. Tällaiset kehykset ovat minun ja Golovanovin kysymysten luomia: kysymys *ensimmäisistä* nenetseistä on edellyttänyt vastausta, joka asettuu kaukaisuuteen, tavanomaisen tai arkisen aikakäsityksen tuolle puolen.

Miesten tieto kaukaisista menneistä ajoista ei ole peräisin sellaisista historiallisista dokumenteista, joita he tietävät minun lukeneen ja joita olin myös antanut heidän luettavakseen. Heidän tietonsa on peräisin toisenlaisesta tiedon muodosta, toisin sanottuna suullisesta perinteestä ja erityisesti eeppeistä lauluista. *Sjudbabs-* ja *jarabts-*genret edustavat nenetsien laulettua epiikkaa, jota on neuvostoaikoina tulkittu lähinnä historiallisesti. Kertomukset käsittelevät muun muassa sukujen välisiä sopimuksia ja sotia sekä verikostoa. Niiden sankarit liikkuvat pitkiä matkoja tundralla kävellen, porovaljakoin

tai -raidoin, mutta myös pilvillä tai rummulla lentäen, seikkaillen maan- ja vedenalissa käytävissä. Kertomusten eri vaiheissa sankarit usein paljastuvat tai heidät nimetään jumaliksi. Historiallisten tulkintojen ohella *sjudbabsjeja* ja *jarabtsjeja* voikin tarkastella myös myytteinä, jotka kertovat nenetsiyhteisön perusteista. (Kuprijanova 1965; Tereštšenko 1990, 16–31.) Vaikka eepinen runous eroaa muodoltaan huomattavasti nenetsien proosaperinteestä, runoudella ja proosalla on myös leikkauspintoja. Myyttistä tietoa sisältävien *lahanako*-kertomusten on todettu käsittelevän runouden kanssa samoja teemoja; toisaalta epiikan sisältöjä on voitu kertoa laulamattakin ja *lahanako*-kertomuksia taas esittää laulamalla. Nenetsifolkloren esitystapoihin liittyviä merkityksenantojärjestelmiä ei ole toistaiseksi tutkittu, mutta eri perinnejen aiheiden ja esitystapojen välinen joustavuus on varsin selkeää. (Tereštšenko 1990, 31; Puškarjova 2003a, 10–13; Puškarjova 2003b; 1116; Golovnjov 2004, 146.) Vastaavanlainen joustavuus luonnehtii esityskielen valintaa: folklorea kerrotaan auliisti venäjäksi, jolloin ulkopuolisen on vaikea suoralta kädeltä hahmottaa, millaiseen nenetsinkieliseen perinteeseen kertojat viittaavat.

Muisteluiden toistuva tapa viitata isoisään, isoisoisään tai esi-isiiin aluperäisinä kertojina on yksi kehystämisen keino, joka tässä yhteydessä viittaa eepin laulun genreihin. Edellisiin kertoihin viittaaminen on tyypillistä kaikelle kansanperinteelle, mutta kerronnan kehystämisen kaukaisuuteen aikoihin yhdessä muinaisten kertojen mainitsemisen rinnalla loihtii myyttien kertomustilanteiden ketjua ja luo myyttistä kertomusmaailmaa. Näin muistelut kehystyvät jo kertojen ketjuihin viitatessaan myyteiksi. Kertomukset, joita käsitelin pitkään suullisena historiana tai muisteluna, asettuvat väijäämättä myyttisen diskurssin kehyksiin: ne ovat yrityksiä kääntää venäjäksi ja historiallisen muistelun kielelle tekstejä, jotka kertojat ovat kuulleet joko *sjudbabs-* tai *jarabts-*genreihin luokiteltavina lauluina tai myyttisenä kerrontana. Taipumus kääntää nenetsinkielistä epiikkaa venäjänkieli-

seksi muisteluksi ei ole sattumaa: *sjudbabsit* ja *jarabtsit* – kuten myös *lahanakot* – ovat osa nenetsien historiatietoisuutta, mutta niiden ei tul- kitta kertovan sellaisista ajoista kuin muisteluksi kehystyvän puheen (esim. Puškarjova 2003a, 12–13). Epiikka kertoo myyttisestä menneisyydestä, joka ensimmäisistä Kolgujevin nenetseistä kertoessaan asettaa perustan, jolle koko saaren nenetsiyhteisö edelleenkin rakentuu. Loppu on niin sanotusti historiaa: sukupolvien ketjuja ja kaupankäyntiä, neuvostoaikaisia muutoksia ja romahduksia, jotka kaikki ovat verrattavissa myyttisen menneisyyden tapahtumiin, mutta eivät seurausta niistä.

Myyttisissä suhteissa

Pelkät aikakehykset eivät kuitenkaan luo myyttistä kertomusmaailmaa, vaikka ne johdattavatkin siihen; kertomusmaailman elementit eli kerronnan tapahtumien kehykset ovat itsessään myyttisiä. Kerronnan liioittelu ja maan hedelmällisyyden korostaminen ovat keinoja, joita *sjudbabs*- ja *jarabts*-genrejen esittäjät käyttävät (Kuprijanova 1960, 132; 1965, 53): erityisesti liioittelua käyttää hyväkseen kolmas tekstiesimerkki, jossa saaliit olivat valtavia ja esi-isät raavaita ja voimakkaita. Kertomuksissa mainitut toisistaan poikkeavat paikan- ja henkilönimet kehystävät niin ikään myyttistä kertomusmaailmaa. Ensimmäisessä esimerkissä ei ole varsinaisia myyttiseen viittaavia nimiä, mutta toisessa katkelmassa Vyutšejski viittaa tällaiseen, samoin Hentezi ja Lyhy sekä erityisesti kolmannen esimerkin keksityiltä vaikuttavat paikannimet, Jaljikoj ja Parhej. Vaikka kaikki sukunimet ovat läntisten tai laajemmin Euroopan puoleisten nenetsien sukunimiä, mikään sukunimistä ei esiinny Kolgujevin historiassa tai nykypäivässä. Niillä viitataan vanhoihin sukuihin, ja on mahdollista, että eepiset laulut kantavat sisällään Kolgujevin nenetsien historiallista tietoisuutta sukulinjoista. Toisessa esimerkissä informantti mainitsee myös sukunimet Ardejev ja Sobolev, jotka ovat nykyisin Kolgujevillä asuvien nenetsiperheiden sukunimiä. Tässä esimerkissä informantti pyrkii

sekoittamaan muistelun ja myyttisen historian rajaa, minkä vuoksi sukunimet voivatkin olla tarkoituksella nykyisiin nenetseihin viittaavia.

Selkeämmin myyttiseen kertomusmaailmaan viittaavat kuitenkin Golovanovin julkaisemassa tekstissä esiintyvät lisänimet Horsjudbja (nen. Hor” sjudbja) ja Purpej. Purpej on tunnetun kolgujevilaisen šamaanin lisänimi, joka viittaa hänen poikkeavaan ulkonäköönsä. Purpej on nimenomaan šamaanin lisänimi eikä viittaa kertojan isoisään yksityisenä henkilönä vaan yhteisön ja tuonpuoleisen välillä toimivana hahmona. Horsjudbja taas lisänimenä viittaa suoraan myyttisiin mielikuviiin. Ilmaisua *sjudbja* ’jättiläinen’ käytetään *sjudbabsien* ja *jarabtsien* sankareista, joihin šamaanit voidaan rinnastaa ja joita itse lauluissakin välistä nimitetään šamaaneiksi. Itse genren nimi, *sjudbabs* on myös palautettavissa jättiläis-sanaan. (Kuprijanova 1965, 307–309, 397–425, 459–504, 613–636.) *Sjudbja*-lisänimi ei liitykään miehen fyysiseen kokoon, vaan muihin yliluonnollisiin ominaisuuksiin, kuten kertojakin mainitsee: ”Ehkä näyttäytyi tuonpuoleisessa, ehkä oli tunnettu metsästäjä, ei antautunut kenellekään.” Tapahtumat eivät siis kerro ainoastaan kaukaisesta, myyttisestä menneisyydestä vaan myös ihmisistä, jotka erovat ”meistä”.

Paikannimien vieraus palvelee samaa keinoa. Jokien varsilla sijaitsevat kumpareet ja maakuopat eli kertomusten perheiden asuinsijat jäänteineen toimivat linkkeinä, jotka sijoittavat myyttisen kertomuksen Kolgujevin konkreettiseen maisemaan. Tällaisia kumpareita löytyy saarelta useampiakin ja niille sijoittuu muutakin kertomusperinnettä ja muistelua. Nenetsien kerronnassa maakuopat tai kumpareen sivuilta aukeavat ovet liittyvät yleisesti *sjirtjoihin*, mutta myös sankareiden tai šamaanikokelaiden henkien tekemiin maanalaisiin matkoihin. *Sjirtjat* ovat uskomusolentoja, joiden kerrotaan asuvan maan alla ja näyttäytyvän toisinaan myös maan päällä. *Jarabtseissa* maanalaiset asumukset, tai maakodat, ovat sankareiden tai heidän ruoka-, taistelutaruste- tai porovarastojensa piilopaikkoja (esim. Kuprijanova 1965, 368–369, 484,

631–632, 650, 685). Maa-asumus sinällään kehystää myyttistä tai uskomusperinteen kertomusmaailmaa, joka on joko yhteisöä ajallisesti edeltävä toinen tai yhteisön tuonpuoleinen. Kerronnan kiertämisen ja uusiintumisen kannalta on merkittävää, että se voidaan sijoittaa Kolgujevin maastoon: jokien rannoilla on maakuoppia, joista saarelaiset ovat vuosisatojen ajan löytäneet ihmiselämän jäänteitä. Myyttinen aika ei sijoitukaan täysin toisaalle ajallisesti ja paikallisesti, vaan sillä on vastineensa konkreettisesti maisemassa. Myytti sijoittuu maisemaan. Maisemalla on myyttisiä merkityksiä. (Siikala 1992, 151; 1998; Siikala & Siikala 2005, 56–57, 129–131.) Kerrontatilanteen arkitodellisuus peilautuu kertomusmaailmaan: öljynporausasema on sulkenut myyttisiksi kehystetyt konkreettiset fyysiset maisemat nenetsien saavuttamattomiin.

Myyttinen kertomusmaailma ei synny pelkäämään aikakehysten ja selkeästi vieraiden nimien käyttämisenkään avulla. Kertomuksessa on tämän lisäksi rakenteellisia elementtejä, jotka viittaavat siihen, että miehet ovat kertoneet minulle ja Golovanoville laulettua kertomusta ja koettaneet sijoittaa sitä saaren maisemaan. Tarinan peruskaava kahdesta asumissijasta tai kahdesta toisistaan etäällä asuvasta perheestä, jotka tarjoavat toisilleen apua, toistuu nenetsien *jarabtseissa*. Eri sukujen tai eri maiden asukkaiden väliset taistelut ja sodat ovat niin *sjudabtsien* kuin *jarabtsienkin* perusteemoja. Sankarin, joka on usein perheen nuorin poika, ja toisinaan hänen äitinsä pakeneminen taistelupaikalta tulee usein kuvatuksi *jarabtseissa* kuten edellä esitetyissäkin kertomuksissa. Kotakylän isäntä – tai emäntä – lähettää puolisonsa nuorimman lapsen kanssa pois kehottaen matkaamaan pitkän matkan ystäväperheen luokse. Joissain lauluissa poistuva puoliso katsoo vielä taakseen ja näkee täysin tuhotun kotakylän; toisinaan hän kuulee tästä joltain toiselta myöhemmin (esim. Kuprijanova 1965, 80, 123, 630). Niinpä itse kerronnan sisältö, yksittäiset ilmaisut ja laajempi rakenne viittaavat myös myyttiseen kertomusmaailmaan. On huomionarvoista, että tällainen tapahtumajakso toimii usein joko eepin laulun

taustalla olevana metakertomuksena, joka tuodaan esiin sankarille vasta tapahtumien onnellisessa lopussa, tai vaihtoehtoisesti kertomusta eteenpäin vievän alku- tai välitapahtumana. Onkin oletettavaa, että molemmat edellä esitellyt kertojat tuovat esiin tuntemansa eepin laulun teeman, jonka he yrittävät sijoittaa historiallisiin ja paikallisiin Kolgujevin maiseman kehyksiin.

Puoleensavetävä rannikko

Rannikko ja etenkin sen muistelussa toistuvat paikat ovat Kolgujevilla hyvin jännitteisiä tiloja, sillä rannikolla tiivistyvät monien eri aikojen ja näkökulmien kerrokset. Rannikot eivät edusta Kolgujevin nenetsien arkista elinmaisemaa, vaan ne ovat muisteluissa keskeisiä nimenomaan niille sijoittuvien poikkeuksellisten muistojen ja yhteisön perustaa muokkaavien tapahtumien vuoksi. Kolgujevin kauppapaikat ovat sijainneet niin saaren etelä- kuin koillisrannikollakin, ja niiden muistelu korostaa saarelaiten jatkuvia yhteyksiä mantereelle ja niiden merkitystä kolgujevilaisten elinehtona. Muistelut vanhauskoisista kertovat toisista ja rakentavat rajaa nenetsi- ja venäläisyhteisön välille. Vanhauskoisten muistelu sijoittuu osittain samoille paikoille kuin edellä esitetyt myyttiset tarinat. Rannikon paikat vetävätkin sekä historiallista että myyttistä muistelua puoleensa.

Edellä esitettyjen esimerkkien nenetsit käyttävät muistelun, historiallisen diskurssin, ilmaisuja ja keinoja luodakseen myyttisen menneen kehysten kerronnalleen. He luovat myyttisiä ajan kehyksiä, viittaavat menneisiin muistelijoihin lähteinään, luovat liioitellen myyttisiä kertomusmaailmoja ja vihjailevat näiden sisältöihin. Vieraat paikan- ja henkilönimet sijoitetaan Kolgujevin maastoon ja genealogiaan, mutta niin, että muisteluiden ihmiset asettuvat sittenkin toisenlaisiksi kuin muistelija – myyttien sankareiksi. Loppujen lopuksi on epäselvää, kehystyykö puhe myyttiksi vai muisteluksi: paremminkin kerronta alkuperäisistä nenetsistä korostaa myytin ja historian toisiinsa kietoutumista.

Oma kenttätöaineistoni ei sisällä eepisiä

lauluja, jotka kertoisivat ensimmäisistä nenetseistä eikä myöskään kertomuksia, jotka vastaisivat sisällöllisesti Podekratin tai Rybatšukin julkaisemia tiivistelmiä. Kenttätöiden aikana minulle on toki kerrottu tällaisista lauluista, ja niiden mahdolliset esittäjät ovat olleet kenttätöideni aikana elossa, mutta kieltäytyneet esittämästä lauluja. Rybatšukin edellä esitetystä lainauksista käy ilmi, että hänelle on kerrottu vastaavia kertojen myyteiksi ymmärtämiä kertomuksia, jotka on tulkittu saaren asutushistoriaksi. Nenetsit kääntävätkin hanakasti nenetsinkielistä laulaen tai kertoen esitettävää kansanperinnettä venäjänkieliseksi proosaksi, mikä takaa

kertomusmaailmojen kiertämisen 2000-luvun Venäjällä. Oheisten kertomusten taustalla olevan tarkan *sjudbabs-* tai *jarabts-*version osoittaminen tai löytäminen ei ole sinänsä arvokasta. Merkittävämpää on, että kysyttäessä saaren asuttamisesta ja ensimmäisistä nenetseistä se kerrotaan edelleen sellaisissa kehyksissä, jotka johtavat kohti myyttistä kertomusmaailmaa. Tieto menneisyydestä ei kulje enää kodasta kotaan vaan talosta taloon. Mutta myytit ovat osa Kolgujevin nenetsien historiakiästystä, ja menneestä kerrotaan myytin rakenteita ja sisältöjä hyödyntäen.

Viitteet

1 Venäjän Euroopan puoleinen pohjoisosa on ollut jo varsin pitkään, jopa toisen vuosituhanen alusta alkaen venäläisten metsästäjien ja kalastajien hyödyntämää aluetta. Venäjän pohjoiseen varhain asettuneita venäläisiä kutsutaan pomoreiksi. Heidän omaleimaista kulttuuriaan luonnehtivat mm. vuorovaikutus pohjoisten

naapurikulttuurien kanssa ja voimakas suuntautuminen merelle. Kolgujev on toiminut pomorien metsästystukikohtana ennen kuin nenetsit ovat asettuneet sinne. (Bernštam 1983; Jasinski & Ovsjannikov 1998; Litke 1948, 244; Lukin 2011, 20–21.)

Lähteet

Anderson, David G. (2000), *Identity and Ecology in Arctic Siberia. The Number One Brigade*. Oxford: Oxford University Press.

Bernštam, T. A. (1983), *Russkaja narodnaja kultura Pomorja v XIX-natšale XXv*. Leningrad: Nauka.

Fingerroos, Outi (2004), *Haudatut muistot. Rituaalisen kuoleman merkitykset Kannaksen muistitiedossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 985. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Gelo, Daniel J. (1994), *Recalling the Past in Creating the Present: Topographic References in*

Comanche Narrative. – *Western Folklore* 53(4), 295–312.

Glassie, Henry (1982), *Passing the Time in Ballymenone: Folklore and History of an Ulster Community*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Golovanov, Vasili (2001), *Ostrov, ili opravdanije besmyslennyh putešestvij*. Moskva: Vagrius.

Golovnjov, A.V. (2004), *Kotševniki tundry. Nentsy i ih folklor*. Ekaterinburg: UrO RAN.

Grant, Bruce (1995), *In the Soviet House of Culture. A Century of Perestroikas*. Princeton: Princeton

- University Press.
- Hastrup, Kirsten (1987), Presenting the Past. Reflections on Myth and History. – *Folk. Journal of the Danish Ethnographic Society* 29, 257–269.
- Heimo, Anne (2010), *Kapina Sammatissa: vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1275. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Homitš L. V. (1976), *Problemy etnogeneza i etnišeskoj istori nentsev*. Leningrad: Nauka.
- Jasinski, M. E. & Ovsjannikov, O. V. (1998), *Vzgljad na Jevropejskuju Arktiku. Arhangel'ski Sever: Problemy i istotšniki*. Tom I. Sankt-Peterburg: RAN: Institut istori materialnoi kultury. Norvežki universitet jestestvennyh nauk i tehnologii: Institut arheologii.
- Kuprijanova, Z. N. (1960), *Nenetski folklor. Utšebnoje posobije dlja pedagogičeskih utšilištš*. Leningrad: Gosudarstvennoje utšebno-pedagogičeskoje izdatelstvo ministerstva prosvetššenija RSFSR, Leningradskoje otde-lenije.
- Kuprijanova, Z.N. (1965), *Epitšeskiye pesni nentsev*. Moskva, Leningrad: Nauka.
- Litke, Fjodor Petrovič (1948) [1828], *Tšetyrehkratoje putešestvije v Severnyj Ledovitnyj okean na vojennom brige "Novaja Zemlja" v 1821–1824 godah*. Moskva: Geografiz.
- Lukin, Karina (2011), *Elämän ja entisyyden maise-mat. Kolgujev nenetsien arjessa, muistelussa ja kerronnassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjal-lisuuden Seura.
- Podekrat, A. G. (1936), Promysly ostrova Kolgujeva. Obštšaja karakteristika hozjajstva naselenija ostrova Kolgujeva. – *Otšerki po promyslovomu hozjaistvu i olevevodstvu Krajnego Severa*. Ed. N. M. Kovjazin, V. M Krylov, A. G. Podekrat. Leningrad: Izdatelstvo instituta narodov Severa TSIK SSSR im. P. G. Smidovitša, 71–115.
- Puškarjova, Je. T. (2003a), *Istoritšeskaja tipologija i etnišeskaja spetsifika nenetskih mifov-skazok*. Moskva: "Mysl".
- Puškarjova, Je. T. (2003b), *Kartina mira v fol-klore i traditsionnyh predstavlenijah nentsev: sistemno-fenomenologičeski analiz*. Moskva: RAN, Insitut etnologi i antropologi im. N. N. Mikluho-Maklaja. [julkaisematon tohtorin väitöskirja.]
- Rethmann, Petra (2001), *Tundra Passages. History and Gender in the Russian Far East*. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Sahlins, Marshall (1985), *Islands of History*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Siikala, Anna-Leena (1998), Spatial Memory and Narration. – *Suomen Antropologi* 2, 1–13.
- Siikala, Anna-Leena (1992), *Suomalainen šamanismi: mielikuvien historiaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 565. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siikala, Jukka (1989), Aika, historia ja myytti antropologian näkökulmasta. – *Aika ja sen ankaruus*. Toim. Pirkko Heiskanen. Helsinki: Gaudeamus. 217–228.
- Siikala, Anna-Leena & Siikala, Jukka (2005), *Return to Culture. Oral Tradition and Society in the Southern Cook Islands*. FF Communications 287. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Tapaninen, Anna-Maria (1996), *Kansan kodit ja kaupungin kadut. Etnografinen tutkimus eteläläitalalaisesta kaupungista*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Tereštšenko, N. M. (1990), *Nenetski epos. Materialy i issledovanija po samodijskim jazykam*. Leningrad: Nauka.
- Tonkin, Elizabeth (1992), *Narrating Our Pasts. The Social Construction of Oral History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vansina, Jan (1985), *Oral Tradition as History*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Young, Katharine Galloway (1987), *Taleworlds and Storyrealms. The Phenomenology of Narrative*. Hingham, Lancaster, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Group.